

УДК 159.9:355

DOI 10.36919/EUPSJO.1.2024.33-38

С. В. Василенко,*кандидат психологічних наук, доцент,**старший науковий співробітник,**ветеран військової служби,**полковник Збройних сил України**(у відставці),**ПВНЗ «Європейський університет»**email: vsv04242@gmail.com***ORCID ID 0000-0002-5318-9172**

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ПЕРСОНАЛУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розкриваються сучасні погляди щодо організації психологічної підтримки персоналу Збройних сил України. Основна мета психологічної підтримки персоналу полягає у формуванні, підтриманні й відновленні психологічної та моральної готовності особового складу військових частин (підрозділів) до успішного виконання завдань за призначенням.

Аналіз розвитку та становлення структур психологічної підтримки персоналу в Збройних силах України свідчить, що на них покладається відповідальність за розвиток, підтримку й відновлення психологічної готовності персоналу в Збройних силах України в умовах повномасштабної агресії Російської Федерації проти України.

Дослідження базується на методах спостереження, узагальнення незалежних характеристик та аналізу документів. Використано теоретичний аналіз, порівняння, узагальнення й систематизацію наукових джерел і нормативно-правових актів, що стосуються визначеної проблематики.

Ключові слова: *психологічна підтримка персоналу, морально-психологічне забезпечення, органи військового управління, психологічна готовність, моральна готовність.*

Постановка проблеми та її актуальність. Аналіз формування та впровадження структур психологічної підтримки персоналу (далі – ППП) Збройних сил України (далі – ЗСУ) свідчить, що в складних умовах відбиття широкомасштабної агресії РФ проти України на зазначені структурні підрозділи покладено формування, підтримання та відновлення психологічної готовності особового складу військ (сил) ЗСУ.

ППП ЗСУ – це один з провідних видів забезпечення військ (сил), який здійснюється з метою формування, підтримання й відновлення психологічної та моральної готовності особового складу для успішного виконання завдань за призначенням.

Складовими системи ППП ЗСУ є психологічна й моральна підтримка.

Психологічна підтримка (далі – ПП) – це цілеспрямована діяльність органів військового управління, командувачів, командирів (начальників) усіх рівнів, яка спрямована на безпосередню організацію роботи з персоналом для здійснення психологічного відбору, формування, підтримання та відновлення в особовому складі військ (сил) психологічної готовності до виконання завдань, емоційно-вольової стійкості до негативних психологічних чинників у будь-яких умовах обстановки, зниження психогенних втрат і збереження психічного здоров'я військовослужбовців.

Напрямами ПП є психологічний супровід, психологічне діагностування, психологічна підготовка та психологічне відновлення.

Основними завданнями ПП є:

– оцінювання психологічних показників боєздатності підрозділів і військових частин, передусім моніторинг психологічної та моральної готовності особового складу військ (сил);

- аналізування впливу психологічних чинників бою (бойових дій) на психологічну стійкість і готовність особового складу військ (сил);
- виявлення психологічних особливостей бойових дій (операцій) та їх врахування під час визначення вимог до емоційно-вольових і психофізіологічних якостей військовослужбовців, злагожденості та згуртованості особового складу військ (сил);
- організація заходів соціально-психологічної та професійної адаптації військовослужбовців;
- аналізування управлінських рішень, діяльності командирів (начальників) з питань підтримання належного рівня психологічної стійкості та готовності особового складу військ (сил);
- виявлення осіб з нервово-психічною нестійкістю та надання їм цільової індивідуально-психологічної допомоги;
- прогнозування можливих бойових психогенних втрат особового складу;
- надання психологічної допомоги особовому складу військ (сил);
- планування, організація та проведення заходів психологічної підготовки (загальної, спеціальної, цільової) особового складу військових частин (підрозділів) до виконання бойових завдань;
- навчання особового складу психологічним методам надання само- та взаємодопомоги;
- проведення заходів психологічної просвіти (психоедукації) з особовим складом військ (сил) ЗСУ, зокрема за принципом «рівний-рівному»;
- проведення заходів професійно-психологічного відбору в ЗСУ;
- відновлення та збереження психічного здоров'я особового складу, зокрема проведення заходів психологічної декомпресії військовослужбовців ЗСУ після виведення з району виконання бойових завдань;

– налагодження та підтримка взаємодії з органами державної влади й місцевого самоврядування, громадськими (волонтерськими) організаціями з питань психологічної підтримки.

Моральна підтримка (далі – МП) – це цілеспрямована діяльність органів військового управління, командувачів, командирів (начальників) усіх рівнів, спрямована на формування в особовому складі цінностей ЗСУ та впровадження стандартів щодо їх дотримання, згуртованості військових колективів, стійкої мотивації та моральної готовності до виконання завдань за призначенням.

Напрямами МП є внутрішньокommunікаційна, національно-патріотична роботи та впровадження військових (бойових) традицій, культурологічна робота й організація дозвілля.

Основними завданнями моральної підтримки є:

- організація внутрішньокommunікаційної роботи командирів (начальників) усіх рівнів та її методичне забезпечення;
- впровадження менторських програм адаптації військовослужбовців до умов служби, формування й розвитку навичок, потрібних у бойових умовах з боку досвідчених військовослужбовців;
- формування в особовому складі військ (сил) почуття патріотизму, національної ідентичності, поваги до України, її державних і військових символів, вірності Військовій присязі, Бойовому прапору, бойовим традиціям, ритуалам, довіри та впевненості в обґрунтованості та правильності рішень командування;
- підвищення рівня бойового духу та відданості службі у військовослужбовців на основі цінностей ЗСУ та національних традицій Українського народу;
- поширення бойових традицій, прикладів мужності, героїзму, взаємодопомоги, традицій бойового братерства;
- забезпечення культурологічних потреб військовослужбовців, організація дозвілля особового складу військ (сил), культурних та освітніх заходів;
- визначення та формування потреби в забезпеченні ЗСУ технічними засобами пропаганди, послугами поліграфії;
- організація співпраці з питань моральної підтримки з органами державної влади та місцевого самоврядування, закладами культури, громадськими, волонтерськими та релігійними організаціями тощо.

Крім того, моральна підтримка організовується в тісній взаємодії з іншими структурними підрозділами ЗСУ відповідно до їхнього функціонального призначення:

- структурами персоналу (J1) – з питань впровадження й розвитку військового лідерства як основи формування та згуртування колективу, встановлення надійного зворотного зв'язку з підпорядкованим особовим складом, соціальної підтримки персоналу, спрямованої на забезпечення соціальних гарантій і пільг для військовослужбовців і членів їхніх сімей;
- службою військового капеланства ЗС України – з питань душпастирської опіки, спрямованої на забезпечення моральної, духовної підтримки, формування особистісної стійкості та належного духовного стану особового складу для успішного виконання бойових завдань;
- структурами комунікацій – з питань комунікаційної роботи, спрямованої на своєчасне та всебічне інформування особового складу, забезпечення чіткого розуміння особовим складом місій, цілей і завдань військ (сил), поширення бойових традицій, прикладів мужності та героїзму, висвітлення в засобах масової інформації потрібних матеріалів мотиваційного й інформаційного характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічну базу дослідження становлять результати досліджень ряду провідних вітчизняних науковців у царині військової психології та морально-психологічного забезпечення (далі – МПЗ) у Збройних силах України, а саме: Особливості організації морально-психологічного супроводу в арміях зарубіжних країн (Н. А. Агаєв, В. Г. Дикун, В. В. Стасюк, 2020); Військово-психологічний словник (О. А. Блінов, 2024); Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України (В. В. Стасюк та ін., 2020); Військова психологія: методологія, теорія та практика (В. В. Ягупов, 2023).

Вважаємо, що безпосередньо окреслена проблематика трансформації системи МПЗ у систему ППП у військових частинах (підрозділах) та органах військового управління ЗСУ на сьогодні в наукових публікаціях висвітлена недостатньо.

Метою статті є уточнення змісту та порядку організації ППП ЗСУ в сучасних умовах.

Методи дослідження. Дослідження базується на методах спостереження, узагальнення незалежних характеристик та аналізу документів. Використано теоретичний аналіз, порівняння, узагальнення й систематизацію наукових джерел і нормативно-правових актів, що стосуються визначеної проблематики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою умовою для роботи системи ППП ЗСУ є її швидка адаптація та ефективне функціонування в умовах дії воєнного стану й ведення Силами оборони України бойових дій щодо відбиття російської агресії проти України.

Отже, за результатами аналізу системи МПЗ ЗС України, що існувала станом на 2023 рік, встановлено, що вся вертикаль посадових осіб працювала за єдиним замислом і планом, мала визначене підпорядкування й охоплювала всі основні завдання щодо роботи з особовим складом (персоналом) військових частин (підрозділів), установ та органів військового управління ЗС України.

Зокрема, за напрямом роботи з персоналом була затверджена та введена в дію Доктрина «Об'єднана підтримка персоналу» (Об'єднана підтримка, 2020).

У ході трансформації системи МПЗ у систему ППП ЗСУ Головнокомандувачем ЗСУ 2024 року були затверджені:

- Організаційно-методичні вказівки щодо організації психологічної підтримки персоналу ЗСУ до кінця 2024 року (Організаційно-методичні вказівки, 2024);
- Порядок надання психологічної допомоги військовослужбовцям ЗСУ (Порядок надання, 2024);
- Порядок проведення психологічної підтримки військовослужбовців ЗСУ (Порядок проведення, 2024);
- Інструкція з організації психологічної підготовки в ЗСУ (Інструкція з організації, 2024).

ППП ЗСУ базується на дотриманні принципу «рівний-рівному», що передбачає психологічну підтримку військовослужбовців їх співслужбовцями, які мають відповідні знання, мотивацію та позитивний досвід у подолання кризових ситуацій, викликаних екстремальними подіями під час бойової (навчально-бойової, повсякденної) діяльності.

Основні завдання ППП ЗСУ покладаються на групи контролю бойового стресу (далі – ГКС) і групи психологічного супроводу та відновлення (далі – ГПС та В).

ГКС – це штатний підрозділ військової частини ЗСУ, призначений для оперативного реагування та подолання негативних наслідків психологічних реакцій особового складу, викликаних екстремальними подіями під час бойової (навчально-бойової) діяльності.

Контроль бойового (оперативного) стресу – це цілеспрямована діяльність командирів (начальників) усіх рівнів і психологів щодо запобігання, виявлення та подолання негативних наслідків психологічних реакцій особового складу, викликаних екстремальними подіями під час бойової (навчально-бойової, повсякденної) діяльності.

ГПС та В – це штатний підрозділ військової частини ЗСУ, призначений для підтримання та відновлення оптимального стану психічного здоров'я військовослужбовців під час виконання ними завдань за призначенням.

Під екстремальними умовами розуміють особливі, надзвичайні обставини, які загрожують життю та здоров'ю військовослужбовців і сприймаються й оцінюються як небезпечні, унаслідок чого підвищується тривожність, емоційна напруженість, створюється психотравматичний вплив на військовослужбовців.

Загальне керівництво й організацію ППП ЗСУ здійснює Головнокомандувач ЗСУ через Головне управління ППП ЗСУ.

В органах військового управління, військових частинах ЗСУ заходи психологічної підтримки здійснюють сили офіцерів управління (відділів) ПП, офіцери ГКС, ГПС та В бригад (полків) і батальйонів (у разі наявності), офіцери-психологи, визначені посадовими особами, призначеними для керівництва, організації та проведення ПП.

Військові психологи в своїй діяльності керуються нормами професійної етики, визначеними в Етичному кодексі військового психолога ЗСУ.

Військовий психолог проводить вивчення індивідуально-психологічних особливостей військовослужбовців у складі груп (підрозділів) та індивідуально за допомогою аналізування документів, анкетування, індивідуальних бесід, психологічного тестування, спостереження й опитування із заповненням відповідної документації.

За підсумками вивчення військовослужбовців складаються списки осіб, які потребують посиленої психологічної уваги. Зазначені списки щомісяця уточнюються і надаються для ознайомлення відповідному командирі (начальнику).

Висновки. В умовах повномасштабної збройної агресії РФ проти України, що триває з 24 лютого 2022 року, визначальним для виконання підпорядкованим особовим складом військ (сил) завдань за призначенням у будь-яких умовах обстановки залишається існування єдиної структури психологічної підтримки персоналу під керівництвом командирів (начальників) усіх рівнів, їхніх заступників з психологічної підтримки, начальників структурних підрозділів психологічної підтримки органів військового управління.

Відповідно, психологічна підтримка персоналу ЗСУ в сучасних умовах є суттєвим елементом системи всебічного забезпечення підготовки та застосування військ (сил), про що переконливо свідчить досвід ведення бойових дій і виконання завдань за призначенням у ході антитерористичної операції, операції Об'єднаних сил і відбиття повномасштабної збройної агресії, починаючи з 2014 року донині.

Напрями подальших досліджень зазначеної проблематики полягають у визначенні й апробації нових методик психологічного діагностування, психологічної підготовки та психологічного відновлення, а також у подальшому вдосконаленні організації психологічної підтримки персоналу Збройних сил України з урахуванням досвіду відбиття повномасштабної збройної агресії.

Важливим залишається також дослідження можливостей використання існуючої на сьогодні в Україні медико-соціальної інфраструктури з метою її використання для проведення заходів психологічної реабілітації (психологічної декомпресії) та надання кваліфікованої психологічної допомоги військовослужбовцям Збройних сил України після завершення виконання ними бойових завдань (завдань за призначенням).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агаєв Н. А., Дикун В. Г., Стасюк В. В. Особливості організації морально-психологічного супроводу в арміях зарубіжних країн : навч. посіб. Київ : НДЦ ГП ЗС України, 2020. 134 с.
2. Блінов О. А. Військово-психологічний словник. Київ : Талком, 2024. 36 с.
3. Доктрина «Об'єднана підтримка персоналу», затверджена наказом Головнокомандувача Збройних Сил України від 02.07.2020 № 15846/С.
4. Інструкція з організації психологічної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України, затверджена наказом Головнокомандувача Збройних Сил України від 18.09.2024 № 431.
5. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України : підручник / за ред. В. В. Стасюк. У 2 ч. Ч. 1. Київ : ТОВ «7БЦ», 2020. 754 с.
6. Організаційно-методичні вказівки щодо організації психологічної підтримки персоналу Збройних Сил України до кінця 2024 року, затверджені наказом Головнокомандувача Збройних Сил України. Київ, 2024.
7. Порядок надання психологічної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України, затверджений наказом Головнокомандувача Збройних Сил України від 02.05.2024 № 174.
8. Порядок проведення психологічної підтримки військовослужбовців Збройних Сил України, затверджений наказом Головнокомандувача Збройних Сил України від 01.08.2024 № 349.
9. Ягупов В. В. Військова психологія: методологія, теорія та практика : підручник. Київ : Psychobook, 2023. 517 с.

REFERENCES

1. Agayev, N. A., Dikun, V. G. & Stasyuk, V. V. (2020). Osoblivosti organizatsiyi moralno-psyhologichnogo suprovodu v armiyah zarubizhnykh krayin [Peculiarities of the organization of moral and psychological support in the armies of foreign countries] : navch. posib. Kiyiv : NDC GP ZS Ukrainy [in Ukrainian].
2. Blinov, O. A. (2024). Viiskovo-psykholohichnyi slovnyk [Military-psychological dictionary]. Kyiv : Talkom [in Ukrainian].
3. Doktrina «Ob'yednana pidtrimka personalu» ["United personnel support"], zatverdzhena nakazom Holovnokomanduvacha Zbroynih Sil Ukrayini vid 02.07.2020 № 15846/s. Kyiv [in Ukrainian].
4. Instruktziia z orhanizatsii psykholohichnoi pidhotovky viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy [Instruction from organization of psychological training of personnel of Armed Forces of Ukraine], zatverdzhena nakazom Holovnokomanduvacha Zbroinykh Syl Ukrainy vid 18.09.2024 № 431 [in Ukrainian].
5. Moralno-psyhologichne zabezpechennya u Zbroynih Silah Ukrayini : pidruchnik / V. V. Stasyuk (ed.) [Moral and psychological support in the Armed Forces of Ukraine]. Kyiv, 2020 [in Ukrainian].
6. Orhanizatsiino-metodychni vkazivky shchodo orhanizatsii psykholohichnoi pidtrymky personalu Zbroinykh Syl Ukrainy do kintsia 2024 roku, zatverdzeni nakazom Holovnokomanduvacha Zbroinykh Syl Ukrainy. Kyiv, 2024 [in Ukrainian].
7. Poriadok nadannia psykholohichnoi dopomohy viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy [Order of render of psychological assistance to the personnel of Armed Forces of Ukraine], zatverdzenyi nakazom Holovnokomanduvacha Zbroinykh Syl Ukrainy vid 02.05.2024 № 174 [in Ukrainian].
8. Poriadok provedennia psykholohichnoi pidtrymky viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy [Order of realization of psychological support of personnel of Armed Forces of Ukraine], zatverdzenyi nakazom Holovnokomanduvacha Zbroinykh Syl Ukrainy vid 01.08.2024 № 349 [in Ukrainian].
9. Iahupov, V. V. (2023). Viiskova psykholohiia: metodolohiia, teoriia ta praktyka : pidruchnyk. Kyiv : Psychobook [in Ukrainian].

S. V. Vasilenko. FEATURES OF ORGANIZATION OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF PERSONNEL IN ARMED FORCES OF UKRAINE IN MODERN TERMS

The article reveals modern views on the organization of psychological support for military personnel in Ukraine. The main purpose of psychological support for personnel is to form, maintain, and restore the psychological and moral readiness of military units (subdivisions) personnel to perform assigned tasks successfully.

The analysis of the development and formation of psychological support structures in the Armed Forces of Ukraine shows that they are responsible for the development, maintenance, and restoration of psychological readiness of personnel in the Armed Forces of Ukraine in the context of the full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine.

The study is based on observation, generalization of independent characteristics, and document analysis. The author used theoretical analysis, comparison, generalization, and systematization of scientific sources and legal acts related to the identified issues.

Key words: *psychological support of personnel, moral and psychological support, military management authorities, psychological readiness, moral readiness.*

Стаття надійшла до редколегії 28 серпня 2024 року